

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Individualistiska och könade gränsdragningar

En kvalitativ studie om möjligheter och begränsningar för
kvinnliga gymnasieelevers rörelseutrymme i klassrummet

Kajsa Grandin
Judith Holgersson
Ämneslärarprogrammet

Kurs: LGS2G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: HT/2020
Handledare: Sarah Philipson Isaac

Nyckelord: Normer, kön, könsroller, sociala strukturer, gymnasieskola,
fenomenologi

1 Förord

Vi har under arbetets gång haft kontakt via zoom och arbetat i delade dokument i Google Docs. När vi letat tidigare forskning har vi gjort det på varsitt håll. Vi har främst använt oss av ub.gu.se, Kvinnsam och Google Scholar. Vi har också lånat en del böcker via bibliotek och vår handledare Sarah Philipson Isaac.

Gällande sökningen efter tidigare forskning har vi delat upp arbetet olika. Ibland har båda suttit och sökt efter sökord, ibland har Kajsa sökt på sökord medan Judith sökt vidare i texters referenser. Därefter har vi samlat referenserna i ett gemensamt dokument så att vi vid textproducering har möjlighet att utgå från samma underlag. Vi har löpande uppdaterat varandra om de lästa referenserna, så att vi båda känt oss ajour.

När vi började producera text skrev Kajsa avsnitt 1 (inledning), medan Judith skrev avsnitt 3 (tidigare forskning). Det är enda gången under arbetets gång som vi skrivit och ansvarat för olika avsnitt i texten. Efter att ha skrivit dessa två avsnitt på varsitt håll har vi gemensamt efter vårt andra handledningstillfälle mer noggrant gått igenom texten ditintills. Detta gjorde vi tillsammans för att försäkra oss om att vi var inne på samma spår. Redigeringen av dessa två avsnitt har alltså gjort att vi skrivit om dem så pass att ansvarsfördelning och textproducering inte kan fördelas mellan oss. Av den anledningen har vi sedan skrivit allt gemensamt då vi tyckt att det varit mest effektivt, säkerställt att vi är inne på samma spår, samtidigt som vi haft en gemensam önskan om att vara experter på texten i sin helhet, och inte delar av den.

Vi har alltså via zoom och Google Docs producerat och redigerat text tillsammans.

Framskrivningen av teori, metod, samt redigering av introduktion och tidigare forskning. Vi har även letat referenser till teori och metod gemensamt, dessa hade vi många redan samlade efter vårt första referenssök som vi gjorde på varsin hand.

2 Innehållsförteckning

1	Förord.....	1
2	Innehållsförteckning	2
3	Inledning	3
3.1	Syfte och frågeställning	5
3.2	Avgränsning.....	5
3.3	Disposition.....	6
4	Bakgrund	7
5	Tidigare forskning.....	8
5.1	Könade strukturers individualiserade uttryck	8
5.2	Platstagandets politik: Om kvinnliga elevers förhandlingar om utrymme i skolan.....	10
5.3	Den maskulina hegemonins begränsande effekter	11
6	Teori	14
6.1	Socialkonstruktivism, poststrukturalism och normer	14
6.2	Fenomenologi	15
6.2.1	Rörlighetens politik: könade gränsdragningar	15
6.3	Institutionella riktlinjer	16
6.4	Performativitet	17
7	Metod.....	19
7.1	Intervju som metod	19
7.2	Urval	20
7.3	Metoddiskussion	21
7.4	Analysmetod	21
8	Referenslista.....	22

3 Inledning

Skolan är en av samhällets institutioner som, genom att bidra med normer och värderingar gemensamma för kulturen, ingår i människans socialiseringsprocess (Giddens & Sutton, 2014, s 413; SOU 2005:66, s 16; Gruber, 2008, s 26). Normer kan här förstås som formella och informella regler som pekar mot vad som är önskvärt och inte (Martinsson & Reimers, 2014, s 10). En norm som beskriver det önskvärda står alltid i relation till det icke önskvärda. Normer beskriver således dikotomier, där det kända och önskvärda ställs i relation till det okända och icke önskvärda. Genom att återskapa normer kategoriseras människor in i förväntade sätt att leva och vara (Martinsson & Reimers, 2014, s 12; Björk & Hedenus, 2015, s 25–27).

Samhälleliga normer och föreställningar om individer har inverkan på individers utrymme, resurser och möjligheter även i skolmiljö, vilket även påverkar skolprestationen (Beach & Sernhede, 2011, s 269). Därför är vi intresserade av att rikta in oss på skolan som miljö, och hur individerna i den upplever sitt utrymme. Samhällets struktur yttrar sig även genom könsbaserad ojämlikhet i form av ojämn fördelning av makt, resurser och socialt utrymme mellan män och kvinnor. Det ojämförda förhållandet innebär olika möjligheter och begränsningar för individer. Det är med anledning av detta som vi väljer att rikta in oss på könsbaserad ojämlikhet av att sociala arrangemang och ordningar återspeglas i institutionella verksamheter, bland annat skolan (West & Zimmerman, 1987, s 146–147). Detta bekräftas i en forskningssammanfattning av Blum, Mmari och Moreau (2017) som utgår från ungdomars könsrelaterade upplevelser av sin uppväxt. Centralt belyser de hur könsrelaterade egenskaper och maskulin hegemoni, där kvinnan är underlägsen mannen, återskapas genom att ungdomar internaliserar könsnormer, dvs förväntade egenskaper och beteenden utifrån könade förväntningar. På liknande vis har Palmgren (2016) problematiserat hur offentliga rum primärt konstrueras och anpassas efter män och deras behov. Även i Sixtenssons (2018) studie framkommer det hur unga kvinnor upplever att unga män erövrar och besitter gemensamma offentliga utrymmen i större utsträckning än dem själva. Här menar Sixtensson att kvinnors åsidosättande både kan identifieras inom samhällets prioriteringar men också utifrån bristande perspektiv inom forskningen gällande deras erfarenheter och upplevelser (Sixtensson, 2018, s 19; Myers & Raymond 2010, s 184, se även Casper & Moore, 2009).

Forskning har även visat att jämställdhetsarbetet i skolan prioriteras i högre utsträckning av kvinnliga lärare och elever än manliga. Detta resulterar i att män tenderar i att motarbeta

kvinnors främjande av jämställdhetsarbete (Wahlgren, 2009, s 15). Detta indikerar att kvinnors ansatser att förhandla och utmana könsmaktsordningen möts av motstånd från manliga lärare och elever. Vi är medvetna om att det råder oenighet om huruvida överordning som privilegium är förvärvat eller strukturell, och det är inte ovanligt att individens egenansvar lyfts som kontrast till det hävdade privilegiet (Engdahl & Lindgren, 2017). Här menar dock Bonilla-Silva (2006) att när ojämlikheter ignoreras tenderar fenomenet ojämlikhet även förnekas och därmed reproduceras. Paradoxalt nog kan privilegierade grupper uppfatta underordnade gruppers höga ambitioner som hotande gentemot den egna personen. Detta kan uttryckas i en motvilja till förändring, trögrörlig inställning och cementering av rådande ordning (Engdahl & Lindgren, 2017, s 227, 245).

Den tidigare forskning som är relevant för vårt forskningsproblem identifierar kvinnor som antingen underordnade eller individuellt ansvariga för sin egen tillvaro (jmf Sixtensson, 2018; Pomerantz & Raby, 2011; Ambjörnsson, 2010). Till övervägande del kritiserar synen på att kvinnan skulle vara autonom i förhållande till sin omgivning. Denna forskning framhåller hur heteronormen skapar en dikotomi mellan manligt-kvinnligt, och hur sociala strukturer och hierarkier premierar män framför kvinnor, både i samhället i stort och i skolan. Strukturer och normer kan både möjliggöra för, men också begränsa individer till att förhandla sina positioner i relation till andra individer. Sammanfattningsvis belyser den tidigare forskningen hur heteronormativitet och manlig dominans inskränker den individuella autonomi och potentiella jämställdheten (se även Wernersson, 2010; Due, 2009; Wahlgren, 2009; Högdin, 2007). I sin ansats att bidra till samhällsdiskursen beskriver Sixtensson den sammanfattade utvecklingen bra när hon angående könsordningens trögrörlighet uttrycker "*åren går men problemen består*" (Sixtensson, 2018, s 102).

Den manliga dominansen uttrycks även inom den samlade kunskapen på så vis att den bild som traditionellt framställts av unga kvinnors erfarenheter, deras perspektiv och aktörskap saknar bredd och nyanser i forskningsvärlden (Sixtensson, 2018, s 19, 24). Vi avser därför bidra med kvinnliga elevers subjektiva upplevelser om sina möjligheter att förhandla, utmana och hur de begränsas i sitt sociala utrymme i form av rörelseutrymme och platstagande i skolmiljön. Vår studie syftar till att belysa hierarkiska och sociokulturella relationer och konstruktioner och är därmed ett fall av sociala stratifieringsprocesser i svensk gymnasieskola (Sixtensson, 2018, s 27–28; Ambjörnsson 2010). Vi förstår här gymnasieskolan i linje med Gruber (2008, s 26), som framhåller hur denna verkar som en institutionell praktik där sociala

relationer reflekteras och praktiseras. Beach och Sernhede (2011, s 269–270) framhåller vikten av att institutionella miljöer rannsakar och ser sin del i reproduktionen av ojämlikheter, varför vi önskar studera just elevers upplevda erfarenheter i skolmiljö.

3.1 Syfte och frågeställning

Med bakgrund i att tidigare forskning fokuserar på könade strukturer kontra individuell autonomi i förhållande till individers möjligheter blir det viktigt att lyfta fram könsmaktsordningens strukturella effekter. Vi kommer därför att studera kvinnliga gymnasieelevers upplevelser för att få insikt i deras möjligheter och begränsningar i egenskap av att vara ung kvinna i den svenska skolmiljön. Vi ämnar förstå hur det kroppsliga och verbala platsutrymmet upplevs, förhandlas om och begränsas på olika sätt i klassrummet. Ambitionen är att bidra till samhällsdiskursen om hur unga kvinnor och deras erfarenheter upplevs och framställs i forskningen. Forskningsfrågorna som styr studien är:

- Hur upplever kvinnliga gymnasieelever sitt rörelseutrymme och platstagande i klassrummet?
- På vilket sätt förhandlas, utmanas och begränsas detta rörelseutrymme och platstagande i relation till olika maktordningar och normer i klassrummet?

3.2 Avgränsning

Denna studie kommer undersöka elever som identifierar sig som tjejer. En övervägande del av den ungdomsforskning vi tagit del av tenderar fokusera på manliga perspektiv, medan de kvinnliga försummas. Det har till större del fokuserat på socioekonomiska maktordningar medan vi i första hand önskar studera sociokulturella maktordningar ur ett kvinnligt subjektivt perspektiv (Sixtensson, 2018; Ambjörnsson, 2010; Due, 2009). En annan begränsning kan vara att våra forskningssubjekt inte nödvändigtvis upplever att alla sakförhållanden grundar sig i kön utan att vissa individer även upplever en individuell påverkansfaktor eller påverkan av andra maktstrukturer. Young (2008) belyser vikten av att trots detta analysera kvinnor som grupp för att delvis kunna identifiera skillnader, men också gemensamma nämnare och erfarenheter (Young, 2008). Hon ställer detta i kontrast till en ökad individualisering i samhället, vilket riskerar att bortse från strukturers inverkan på individen.

Vi vill studera unga kvinnor i gymnasieålder eftersom internationella studier har visat att könsmaktsordningen förstärks och dikotomin som skiljer kvinnor och män åt ökar i takt med att individer blir äldre (Myers & Raymond, 2010, s 184). Vår primära ambition är fortsatt att ta reda på hur unga kvinnor upplever och förhåller sig till sina möjligheter att förhandla, utmana och hur de begränsas i en institutionell miljö i form av klassrummet. Vi menar att tidigare forskning saknar omfattande redogörelser för kvinnliga perspektiv och att det därför finns ett värde i att fokusera på kvinnliga elever som forskningssubjekt.

3.3 Disposition

Studien består av fem delar som tar avstamp i en introduktion där studiens syfte, problemformulering och frågeställning redogörs för, samt en kort översikt av rådande forskningsläge. I avsnittet bakgrund följer en kort redogörelse för bakgrunden till studien. I avsnittet som följer redovisar vi tidigare forskning på området i linje med frågeställningen. I det teoretiska avsnittet presenteras de teoretiska ramverk som kommer användas i analysen av datainsamlingen. Den sista delen består av en metodologisk diskussion.

4 Bakgrund

Samhällets institutioner skapas och återskapas av människan. Forskning har visat på att många av dessa institutioner är mansdominerade såtillvida att anpassningar i första hand sker efter mäns behov, vilket resulterar i att kvinnors villkor och behov osynliggörs (Connell, 1999; West & Zimmerman, 1987, se även Palmgren, 2016). Connell (1999) använder begreppet maskulin hegemoni för att påvisa manlig dominans, att män premieras i samhället och att genusföreställningar och könsrelaterade normer återskapas. Skapandet och återskapandet av normer i människans socialiseringsprocess sker bland annat genom könssocialiseringen som sker i sociala interaktioner. Här kan skolan ses som en viktig social arena och en plats där elever förhandlar om, utmanar och begränsas av könsroller (Giddens & Sutton, 2014, s 413; SOU, 2005:66, s 16). Här har forskning visat på hur den historiska föreställningen om att kvinnor inte är lämpade för teoretiska studier har begränsat kvinnors utrymme i utbildningssammanhang (Due, 2009; SOU, 2005:66, s 17). Idag är inte bara kvinnans närvaro i utbildningssystemet självklar, utan kvinnliga elever befinner sig också i ett betydelsefullt överläge (Rothstein, 2013; SOU, 2010:99, s 13; SOU, 2005:66, s 17).

5 Tidigare forskning

I det här avsnittet kommer vi att presentera tidigare forskning som är av vikt för vår studie utifrån tre tematiska områden. Det första forskningsområdet berör kvinnliga elevers autonomi och möjligheter i en heteronormativ kontext. Det andra forskningsområdet behandlar hur kvinnliga elever förhandlar om sitt utrymme i skolan. Det tredje och sista forskningsområdet berör den maskulina hegemonins begränsande effekter för individer. Den tidigare forskningen relaterar till vår forskningsfråga som rör hur kvinnor förhandlar, utmanar och begränsas i skolmiljö.

5.1 Könade strukturers individualiserade uttryck

Ambjörnsson (2010) har utifrån ett poststrukturalistiskt perspektiv genom en etnografisk studie undersökt den vardagliga relationen mellan kvinnliga elever på en svensk gymnasieskola. Ambjörnsson uppmärksammar en tydlig heteronormativ ordning kopplat till ideal, föreställningar och handlingar genom sexualitet, liksom hur individer påverkas av samspelet mellan genus, sexualitet, klass och etnicitet (2010, s 13). Vidare identifierade hon hur de kvinnliga eleverna reproducerar föreställningar och tillskrivna egenskaper tillhörande den heterosexuella kvinnan. De vill dock inte känna sig vid dessa strukturella tillskrivningar, utan hänvisar till individens egna möjligheter och individuella frihet. Trots uttrycket om individuell frihet såg Ambjörnsson en tydlig föreställning bland de kvinnliga eleverna av hur en kvinna skulle vara, vilket styrde dem både i vardagen och skolan. En av hennes slutsatser var således att de kvinnliga eleverna var starkt präglade av heteronormativa- och medelklassideal i deras orientering i skolan. En social skiktning synliggjordes då deras verbala utrymme varierade utefter en kombination av hierarkiskt statusutrymme och socioekonomisk bakgrund. De kvinnliga elever med låg status och mer ogynnsam socioekonomisk bakgrund hade minst talutrymme, medan de med hög status och låg socioekonomisk bakgrund tog sig mest verbalt utrymme (Ambjörnsson, 2010). Ambjörnsson väcker intressanta frågor om konsekvenser av det allt mer individualiserade samhället. Skolan som institution sänder ut budskapet att varje individ väljer sitt liv och sin framtid, något som Ambjörnsson problematiserar i sin studie i fråga om den fria individen verkligen existerar (Ambjörnsson, 2010, s 301).

I likhet med Ambjörnsson kan Pomerantz och Raby (2011) urskilja föreställningen om den fria individen. De har i en kvalitativ studie undersökt en grupp kvinnliga elever med

genomsnittliga toppbetyg, och deras upplevelse av hur verkligheten ser ut i egenskap av att själva uppfatta sig som smarta, och att uppfattas så av andra. Studien visar att kvinnliga elever agerar olika och förhandlar sina positioner i relation till andra individer. Bakgrunden till studien är dels flickors framgång i utbildningssystemet, men också observationer om den postfeministiska diskursen, där neoliberal tankar om individualisering är centrala. Diskursen tar fasta på flickors framgång i skolan, och menar att feminism är överspelad då flickor inte längre begränsas av maktstrukturer (Pomerantz & Raby 2011, s 549–550). Studien visar att flickorna i fokusgrupperna upplever sig själva som individualiserade, genomsyrade av frihet och valfrihet, samtidigt som de såg sig själva som mottagliga för ett närvarande könsbaserat förtryck (Pomerantz & Raby, 2011). De beskrev det som att det krävdes att de var lika starka inom livets alla områden för att betraktas som jämlika männen (Pomerantz & Raby, 2011). Författarna till studien trycker på problemet som uppstår i en neoliberal verklighet. Nämligen att då strukturellt förtryck förnekas och ignoreras, leder det till att individers möjligheter att belysa strukturellt förtryck minskar (Pomerantz & Raby, 2011, se även Engdahl & Lindgren, 2017, s 227, 245; Bonilla-Silva, 2006). Detta förnekande skapar istället individuella förklaringsmodeller och försummar strukturellt och institutionellt förtryck (Pomerantz & Raby, 2011).

Både Ambjörnsson (2010) och Pomerantz och Raby (2011) identifierar bristen i att bortse från strukturella förklaringar och istället framhålla individuella förklaringsmodeller. Vi tolkar det som att de menar att detta riskerar ställa individen som ansvarig för något hen inte ensam kan påverka. Båda problematiserar det som Pomerantz och Raby kallar för 'den postfeministiska diskursen', som målar upp en verklighet där feminism är överspelad och överflödig. De motbevisar föreställningen om neoliberala möjligheter genom att tydligt synliggöra de strukturer som kvinnliga elever tvingas förhålla sig till dagligen. Trots att Pomerantz och Rabys studie äger rum i en kanadensisk kontext finner vi likheter med Ambjörnsson och anser att det vore intressant att se en sådan studie i en svensk kontext. Det har relevans för vår studie då en vanlig diskussion inom jämställdhetsdiskursen är just individers inverkan på strukturer kontra strukturers inverkan på individer (Björk & Hedenus, 2015, s 25–26; Martinsson & Reimers, 2014, s 12).

5.2 Platstagandets politik: Om kvinnliga elevers förhandlingar om utrymme i skolan

I en svensk etnografisk studie visar Sixtensson (2018) hur unga kvinnor i gymnasieåldern präglas av samhällets förväntningar i hur de producerar och reproducerar genus. Flera av kvinnorna Sixtensson möter beskriver hur normativa krav genomsyrar deras vardag, självbild och möjligheter. Här beskrivs genus som en social konstruktion som positionerar kvinnorna i könsreproducerande mönster. Sixtensson beskriver hur kvinnorna i studien upplevde sig ha både mindre utrymme att fela i sociala sammanhang och att heteronormativa praktiker befäste dikotomin och maktrelationen mellan kvinnor och män. Kvinnorna uttrycker upplevelser av tydliga köns kategoriserade praktiker och att möjligheten till förändring är trögrörlig, samtidigt som det finns en vilja bland kvinnorna att omförhandla och agera emot rådande köns mönster (Sixtensson, 2018). Kvinnorna upplever även att män premieras mer än kvinnor av samhället genom att tilldelas större utrymme, möjligheter och fler rättigheter i ungdomarnas sammanhang, tillvaro och omgivningar (Sixtensson, 2018, s 89). Trots att kvinnorna har förmåga att skapa egna sammanhang upplever de sig inte äga dessa utrymmen på det sätt som de upplever att män gör (Sixtensson, 2018, s 164). Sixtenssons relevans för vår studie är i första hand hur hon problematiserar hur kvinnor och män erbjuds olika positionsmässiga förutsättningar genom olika friheter att erövra och besitta rum (se även Palmgren, 2016). Sixtensson identifierar det manliga privilegiet och menar sig kunna se tydliga könsskillnader och hur kvinnor strategiskt etablerar olika strategier för att inte utmana männens makt och utrymme i olika sammanhang (2018, s 89–92). Avhandlingen belyser att i gymnasieskolan som institutionell praktik förväntas elever efterleva strukturella kategoriseringar. Ett brott mot dessa riskerar fördömande från omgivningen. På detta vis fastställs genus och könsideal i klassrummet. Skolan som institution agerar här vägvisare och orienterar elever in i framtiden. Skolan både reproducerar ideal, erbjuder möjligheter, men kan också begränsa individer (Sixtensson, 2018).

Likt Sixtensson har Due (2009) i sin etnografiska studie identifierat maktstrukturer och hur hierarkier konstrueras utifrån kön, klass, etnicitet och sexualitet. Till skillnad från Sixtenssons observationer i unga kvinnors vardag, så har Due observerat manliga och kvinnliga elever i en svensk gymnasieskola och deras interaktion och samarbeten i grupparbeten. Med utgångspunkt i ett poststrukturalistiskt synsätt och diskursanalytiskt perspektiv indikerar Dues studie att eleverna tilldelades olika verbalt och kroppsligt utrymme i samspelet mellan

varandra. I gruppkonstellationerna tillskrevs de manliga eleverna med hög social status en ledande position med tolkningsföreträdare, medan de kvinnliga eleverna blev ordningsskapare. Enligt Dues (2009) studie tenderade tidigare prestationer inverka på så vis att manliga elever med höga betyg tilldelades störst utrymme, medan kvinnliga elever med låga betyg tilldelades allra minst utrymme. I grupparbetena generellt blev kvinnliga elevers förslag nekade av gruppen dubbelt så ofta som manliga elevers. Inkludering och erkännandet av kvinnliga elever var generellt mindre. Sammanfattningsvis framhåller Due (2009) att det pågick en subtil positionering som blev tydligare i analysarbetet än vad som uppfattades vid datainsamlingen. Due anser således att produktionen och reproduktionen av genus inte var tydligt vid första anblick, utan blev uppenbart först vid en närmare analys, något som Due framhöll som sin starkaste insikt i arbetet (Due, 2009, s 251).

Dues avhandling är relevant för vår studie då den tydligt beskriver hur kvinnors utrymme kan begränsas av den maskulina hegemonin. Det är relevant för oss då studien visade att manlig dominans sker på bekostnad av kvinnliga elevers sociala och verbala utrymme (Due, 2009, s 251). I kombination med detta framhåller även Wernersson (2006, s 26) att undervisningen i svensk skola tenderar att fogas och skapas efter manliga elevers behov. Manliga elever dominerar det verbala utrymmet i klassrummet vilket leder till att kvinnliga elever får mindre uppmärksamhet av lärare. Liknande resultat återfinns i både amerikanska och brittiska studier (Jones & Dindia 2004, s 443; Holden 1993, s 187–188). Sammanfattningsvis är detta av särskild relevans för vår studie, eftersom vi ämnar undersöka kvinnliga elevers möjligheter och begränsningar till utrymme och platstagande i klassrummet.

5.3 Den maskulina hegemonins begränsande effekter

Hiltunen (2017) lyfter att unga kvinnor vittnar om rädslan att göra och vara fel. Detta tolkar vi som ett uttryck för kvinnlig begränsning av röra sig fritt i sociala sammanhang. En annan typ av social begränsning som Wahlgren (2009) lyfter är att könsnormer tenderar begränsa gymnasieelevers sociala och verbala utrymme, samt rikta eleverna i könsbaserade utbildningsmässiga riktningar baserat på dikotomin manligt-kvinnligt (Wahlgren, 2009, s 29). I Wahlgrens fenomenologiska och hermeneutiska intervjustudie framgår att elever tillskrivs egenskaper utefter föreställningar om dem baserat på biologiskt kön, klass, etnicitet och sexualitet både av andra elever och av lärare (2009, s 197). Dessa egenskaper som tillskrivs elever orsakar olika förutsättningar och olika former av orättvisa i en svensk skolkontext (Högdin, 2007, s 119). Maktordningar begränsar de underordnade. Komplexiteten ligger i att

man i teorin förespråkar lika förutsättningar medan praktiken dessvärre återspeglar samhällets sociala orättvisor och således tenderar att återskapa rådande ojämlikheter (Högdin, 2007, s 119).

Som avslutande del i tidigare forskning vill vi lyfta Wernersson (2010, s 24) som i sin forskningsrapport försöker besvara orsaker till könsskillnader i skolprestationer. I likhet med Ambjörnsson (2010) och Pomerantz och Raby (2011) framhåller Wernersson (2010) individuella förklaringar som varierar mellan individers uppfattningar om den egna individen. Vi tolkar även Wernerssons syn på individualismens möjligheter som en begränsning när hon problematiserar att identiteter inte enbart grundas på det fria valet, utan att sociala strukturer är en del i identitetsskapandet, där individuella val de facto påverkas av yttre omständigheter. På så vis är människan påverkad av en könsmaktsordning, varför också socialiseringsprocessen inbegriper en fostran i enlighet med rådande könsroller (se även Sixtensson 2018; Ambjörnsson 2010; Due 2009; Connell, 1999). Könsroller tenderar att cementera rådande ordningar och utgör således en begränsning. Detta eftersom kvinnan genom att utmana könsroller, exempelvis genom att bli mer framgångsrik än en man, får svårare att stämma överens med de rådande heteronormativa idealen (Wernersson, 2010, s 24).

Det verkliga exemplet på när kvinnor utmanar könsmaktsordningen i utbildningssystemet är att kvinnor klarar sig bättre i skolan betygsmässigt (Wernersson, 2010, s 24, se även Rothstein 2013; SOU, 2010:99, s 13; SOU, 2005:66, s 17). Den allmänna debatten (Sandberg, 2019; Cardelús, 2017, 22 september; Regeringskansliet, 2012) och exempelvis Rothstein (2013) tenderar att framhålla pojkar och manliga elever som förlorare genom deras försämrade skolresultat. Denna förklaring vänder sig Wernersson emot (2010, s 25), och pekar mot dikotomin manligt-kvinnligt. Hon förtydligar och kritiserar att manligt och kvinnligt alltid står i relation till varandra, men utifrån mannens behov. Hon anser att det inte handlar om att manliga elever misslyckas i skolan, utan att kvinnliga elever presterar bättre. En förklaring som fokuserar på det manliga misslyckandet förminskar och osynliggör kvinnliga elevers bättre prestationer (Wernersson, 2010, s 25).

Sammanfattningsvis utifrån den tidigare forskning som vi presenterat ovan finns en gemensam nämnare där kvinnliga och manliga elever ställs mot varandra som kontraster, samtidigt som den enskilda individen ställs som ensam ansvarig för sin tillvaro och framtida utsikter. Den tidigare forskning vi framställt framhåller hur manlig dominans är fortsatt

närvarande i unga kvinnors vardag. Vi anser det finnas en forskningslucka då kvinnliga elevers upplevelser och erfarenheter av att vara kvinnor i relation till män inom den svenska skolmiljön inte berörs. Vi önskar med vår studie bidra med kvinnliga gymnasieelevers erfarenheter och upplevelser av hur strukturer, normer och heteronormativitet inverkar på deras möjligheter och begränsningar att förhandla och utmana sitt platstagande i klassrummet.

6 Teori

I det här avsnittet kommer vi att presentera studiens teoretiska ramverk som lägger grunden för vår tolkningsram och analys av hur kvinnliga elever förhandlar, utmanar och begränsas i skolmiljö. Med inspiration från Sixtensson (2018) kommer vår teoretiska utgångspunkt grunda sig på Ahmeds (2010) fenomenologiska bidrag. Fenomenologin kombinerar vi främst med poststrukturalistisk feminism och teorin att göra kön utifrån Butlers (2007) performativitetsbegrepp. Vi inleder med att beskriva socialkonstruktivism och poststrukturalism och hur dessa relaterar till normer. Därefter presenterar vi fenomenologin och avslutar med performativitet.

6.1 Socialkonstruktivism, poststrukturalism och normer

Vår studie utgår från en socialkonstruktivistisk synvinkel eftersom vi betraktar den sociala miljön som socialt konstruerad genom interaktionen mellan människor. De sociala konstruktionerna uttrycker sin samtid. Dessa verkar delvis begränsande men är också föränderliga genom mänskligt förhandlande och utmanande (Giddens & Sutton, 2014, s 111–112). Sociala konstruktioner är relevant för vår studie då social interaktion skapar mening utifrån sociala relationer, som i sin tur påverkar formandet av individers kroppar och dess självvärdering i relation till andra (Giddens & Sutton, 2014, s 277). Den sociala konstruktionen formas och utmanas av normer, varför normkritik och feministisk poststrukturalism kommer användas, eftersom detta synsätt utgår från att individer formas i sociala sammanhang och utifrån givna föreställningar skapar och återskapar normer (Mulinari & Esseveld, 2015, s 53–54). Inom detta synsätt är klassificeringssystem och hierarkiska dimensioner ett resultat av det sociala uttrycket och normativa föreställningar genom social interaktion. Dessa strukturella och kulturella tankemönster konstruerar normer och klassade, etnifierade och könade föreställda skillnader (Mulinari & Esseveld, 2015, s 53–55). Då det som avviker från normen är det som syns, medan det som tillhör normen inte syns, avser normkritik belysa maktordningar, synliggöra normer och dess effekt på individer (Björk & Hedenus, 2015, s 27, se även Ahmed 2010, s 60).

Normer skapar positioner som individer identifierar sig med eller distanserar sig från (Martinsson & Reimers, 2014, s 12, se även Björk & Hedenus, 2015, s 25). Dikotomin innebär att det kvinnliga är vad som definierar det manliga och vice versa (Martinsson & Reimers, 2014, s 12, se även Connell, 1999). Normer kan ses som ett uttryck för olika

maktordningar som producerar både en över- och underordning (Butler, 2004; Foucault 1980). Det är genom detta det önskvärda produceras och reproduceras, likväl som det icke önskvärda produceras och reproduceras. Kategoriseringar och positionering blir därför en maktförhandling (Björk & Hedenus, 2015, s 25–27; Martinsson & Reimers, 2014, s 12–13). Normer och förväntade levnadssätt kategoriserar och positionerar individer eftersom dessa förhåller sig till, utmanar och reproducera maktordningar (Mulinari & Esseveld, 2015, s 53–54). Sociala konstruktioner och normer är dock inte statiska, utan förhandlingsbara genom aktörers handlande (Björk & Hedenus, 2015, s 25–26; Martinsson & Reimers, 2014, s 12). Vi avser studera i vilken utsträckning kvinnliga elever internaliserar och utmanar samhällsnormer.

6.2 Fenomenologi

Fenomenologi utgår från aktörers perception, dvs perspektiv och upplevelser av sociala interaktioner i sin omgivning och tillvaro. Fenomen i vardagslivet studeras här utifrån hur de uppfattas och erfars av individer (Giddens & Sutton, 2014, s 63). Ahmeds (2010) vithetens fenomenologi utgör utgångspunkt för vårt teoretiska ramverk. Begreppet vithet symboliserar osynliga privilegier som skapats och skapas över tid utifrån västerländska normer i en postkolonial kontext. Vitheten orienterar individer på olika sätt och innebär olika förutsättningar och möjligheter baserat på historiskt och kulturellt konstruerade föreställningar. Dessa tillskrivningar tillåter individer att röra sig olika fritt där somliga rör sig obemärkt medan andra begränsas. Där Ahmed utgår från hur rasifiering påverkar rörelsefriheten kommer vi att applicera hennes teoretiska ramverk utifrån en förståelse om könade praktikers grad av möjliggörande i rörelseutrymme. Liknande resonemang återfinns hos Young (1980) som menar att kvinnor ständigt positioneras som den andre i samhället i relation till män.

6.2.1 Rörlighetens politik: könade gränsdragningar

Young skriver om kroppen som levd erfarenhet i samhället, och individers tillåtande eller begränsade fysiska rörelsesätt i kollektiva och kodade utrymmen. Rädslan för att göra fel och utmärkas reproducera kvinnans underordning i samhället utifrån hennes situation som villkorad under det samhälleliga förtrycket (Young, 1980). Denna visshet kring kvinnans rörlighet och rumsligt går att förankra i Ahmeds vithetens fenomenologi (2010). Utifrån vår frågeställning som berör kvinnligt platstagande i klassrummet kommer vi använda oss av

Ahmeds vithetens fenomenologi utifrån ett könat perspektiv, med avsikt att undersöka huruvida kvinnliga elever upplever sig positionerade eller som fria rörelsesubjekt i en traditionellt och kulturellt mansdominerad kontext (se Due, 2009; SOU 2005:66). Ahmeds (2010) fenomenologi visualiseras genom rörlighetens politik och poängterar att individer i form av kroppar villkoras, formas och begränsas baserat på yttre attribut, i relation till andra kroppar, inom institutionella sammanhang och andra miljöer. Dessa rum och kroppar formas av varandra genom kulturella och historiska kontexter. Den postkoloniala fenomenologiska diskursen framhåller hur privilegierade kroppar inkluderas medan kroppar som exempelvis rasifieras eller sexualiseras kategoriseras. Dessa kategoriseringar och positioneringar skapar känslan av att höra hemma respektive inte höra hemma i rum. De som hör hemma och inte stigmatiseras är de som formar rummen och gynnas av dem, både institutionellt och i samhället. Det är dessa omständigheter i kombination med riktningar, riktlinjer, linjer och fotspår som *orienterar* kroppar i och ur rum, mot vissa göromål och inte andra (Ahmed, 2010). Detta samspel påverkar individens möjligheter och upplevelser av dessa utifrån vilken kropp de befinner sig i (Ahmed, 2006, s 15–18). Privilegiet innebär därmed att i institutionella rum känna trygghet och bekvämlighet utifrån den egna kroppen och dess förmåga att smälta in och därmed röra sig fritt i rummet (Ahmed, 2010).

6.3 Institutionella riktlinjer

Aktörers rörlighet inom strukturer är å ena sidan en effekt av dessa samtidigt som strukturer å andra sidan är en effekt av aktörers ageranden. Det innebär att aktörer agerar vanemässigt men att de samtidigt har möjlighet att utmana dessa vanemässiga mönster (Björk & Hedenus, 2015, s 25–26; Martinsson & Reimers, 2014, s 12). Ahmed (2006, s 15–18) introducerar ett antal begrepp för att förstå hur agenter påverkas av strukturer. Strukturer är både formella och informella konventioner och definieras av Ahmed som *riktningar*. Riktningar visar den önskvärda riktningen att välja, och utgörs av konventionella och normativa förväntningar, exempelvis förväntningar på utbildning, arbete och familj. Aktörer kan agera vägvisare och på så vis påverka nästkommande aktörer att gå i samma *fotspår*. Om tillräckligt många går i samma fotspår skapas *riktlinjer*, vilket utgörs av maktbärande strukturers normer, så som att leva efter heteronormen. Utifrån dessa styrs individen att följa riktlinjerna. Motståndslinjer beskriver linjer som går i motstånd mot den normativa riktningen och riktlinjerna, till exempel genom att inte leva efter heteronormen. Att följa riktningar och riktlinjer är belönande för den enskilda individen och på så vis skapas ett incitament som motiverar reproduktion av

samhälleliga positioner. Det kan uppfattas som för riskfyllt att agera mot riktningar och riktlinjer genom motståndshandlingar (Ahmed, 2006, s 15–18). Utformningen av institutionella rum är en typ av konvention som resulterar i en riktning som individer förhåller sig till genom att delvis trampa upp fotspår, återskapa riktlinjer och skapa nya linjer i relation till institutionens ramar och riktningar (Ahmed, 2010). Skolan som plats blir intressant för vår studie då den är en av samhällets institutioner som utgör arena för normativ strid, där produceras, reproduceras och utmanas normer av olika agenter (Martinsson & Reimers, 2014, s 27).

6.4 Performativitet

En återkommande feministisk tanke är att kön “görs” vilket beskrivs genom termen genus.

Det finns dock olika synvinklar på hur kön görs. En av dessa är Butlers begrepp performativitet (Butler, 2007, s 88, jmf West och Zimmerman 1987). Performativitet handlar om iscensättandet av kön, vilket handlar om att vi agerar kön på olika sätt beroende på sammanhang och rum, och vilka könade förväntningar som finns i detta rum.

Performativiteten är ett språkligt och verbalt uttryck som förmedlar kön i relation till kulturell förståelse, bedömning och tolkning av kroppar. Dessa förväntningar innebär ett begränsat utrymme för andra könsuttryck än kvinnliga och manliga. Detta innefattar justeringar för att vara rätt och uppfattas korrekt utifrån heteronormativa ideal och samhälleliga könsnormer.

Performativitet innebär att individer gör kön genom medvetna och strategiska ageranden, och kön skapas således genom upprepade handlingar (Butler, 2007, s 88). Ahmed (2006) framhåller kön som en riktlinje som manar individens orientering och blir till performativt uttryck. Görandet av kön sker i vanemässiga fotspår och riktlinjer samt kroppsliga orienteringar, vilket resulterar i skillnader mellan kön. Linjerna som riktar oss är på detta sätt performativa och reproducerande (Ahmed, 2010; 2006).

Individens preferenser och strukturella riktningar orienterar dem i könsstyrda riktlinjer (Ahmed, 2010, s 52). Performativiteten innebär att individen i rummet speglar och jämför sig med andra i samma rum. Genom att speglas i andra tolkas aktioner och genererar ett budskap och tolkning av den egna personen. Individens erfarenheter och emotioner konstrueras på detta sätt genom ett samspel med andra i rum och orsakar ett utifrån och in-perspektiv i betraktelsen av den egna personen, dess förmåga och rörelsefrihet (Ahmed, 2014).

Vi har i avsnittet framfört vår studies teoretiska ramverk. Den är utformad för att kunna studera om och i så fall hur skolan genomsyras och konstrueras av samhällsnormer och ideal genom eventuella antaganden om manligt och kvinnligt. Det fenomenologiska bidraget är ett försök att förtydliga hur rumslighet förhandlas av kroppar genom deras olika yttre attribut. Vi förstår kön som något som görs i samspel med kulturella förväntningar och rumslig kontext. Kön är således inte statiskt utan konstrueras av strukturer i form av normer och uppfattningen av dikotomier. Detta får iscensättande konsekvenser på så vis att individer efterlever de uppfattade förväntningarna på den egna personen genom att exempelvis uttrycka, efterleva och göra kön.

7 Metod

I metodavsnittet kommer vi redogöra för studiens tillvägagångssätt och metodval.

Inledningsvis diskuterar vi intervju som metod. Därefter diskuterar vi vårt urval, följt av en metoddiskussion samt ett kort avsnitt om vår analysmetod.

7.1 Intervju som metod

Vi kommer att använda oss av en beskrivande studie då vi avser undersöka individers upplevelser av verkligheten. Vi kommer att genomföra en respondentundersökning i form av samtalsintervjuundersökningar, även känd som djupintervjuer. Vi avser använda oss av djupintervjuer då vi önskar interaktiva och utvecklande samtal mellan intervjusubjekten och oss själva med möjlighet för intervjusubjekten att uttrycka sig djupgående (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns & Wängnerud, 2017). Detta är en fördel då vi har en fenomenologisk utgångspunkt som rör komplexa frågeställningar kring strukturella förutsättningar och individuell autonomi. Genom djupintervjuer kan vi ta fasta på oväntade svar, följa upp vid eventuellt behov och urskilja eventuella mönster kring hur kvinnliga elever resonerar om sitt rörelseutrymme och orientering i klassrummet.

Vår ambition är att frågorna vi ställer ska vara enkelt formulerade, lätta att förstå och fria från fackliga uttryck, samt locka intervjusubjektet att tala självmant utifrån sina erfarenheter. Våra intervjufrågor kommer konstrueras utifrån vårt teoretiska avsnitt enligt ett tematiskt schema inspirerat av Esaiasson m.fl. (2017). Utifrån platstagandets politik och fenomenologin är ambitionen att ställa frågor som berör exempelvis huruvida eleverna upplever att de har möjlighet att ta utrymme i olika situationer; huruvida de känner sig bekväma i skolan, om det är kopplat till olika rum, situationer eller personer.

Vi avser inleda med frågor vars syfte är att mjuka upp intervjusituationen för att grunda förtroende och ett gott samtalsklimat. Därefter följer våra tematiska frågor, vilka utgör grunden och utformningen av intervjun. Frågorna ska vara öppet ställda med så lite deltagande från den som intervjuar som möjligt. Därefter följer uppföljningsfrågor, vilka är till för att utveckla de tematiska frågorna med mer innehållsrika svar. Därpå följer direkta frågor, vilka syftar till att beröra sådant som ännu inte utvecklats men som har inverkan på det aktuella fenomenet. Avslutningsvis kommer de tolkande frågorna. Dessa har för avsikt att säkerställa att intervjusubjektet uppfattats korrekt om eventuella oklarheter uppstår (Esaiasson m.fl., 2017). Genomgående i vår analys kommer vi använda oss av intersektionalitet som en

analytisk känslighet (Crenshaw, 1989). Detta innebär att vi tar hänsyn till fler förklaringsfaktorer än enbart kön, exempelvis hur klass, rasifiering och sexualitet i olika kombinationer har inverkan på platstagandets praktiker (se Sixtensson, 2018, s 42).

7.2 Urval

Vi kommer att tillämpa oss av ett strategiskt urval i studien, då vi aktivt kommer söka oss till ca 10 elever som identifierar sig som tjejer på två bestämda gymnasieskolor i Göteborgsregionen. Utifrån Esaiasson m.fl. (2017) resonerar vi följande om vårt urval i studien. Tidigare forskning har visat att det kan vara svårt att få tillträde till skolor (se Sixtensson, 2018, s 61–62), därför ser vi det som en tillgång att använda oss av de två gymnasieskolor som vi genomför vår verksamhetsförlagda utbildning på. Då vi känner till skolorna och eleverna måste vi vara uppmärksamma på våra egna förkunskaper om dem. Därför är det en styrka att vi har möjlighet att bistå varandra under intervjuer och efterarbete. För oss är det av vikt att vara medvetna om vår egen perception, särskilt då vi kommer befinna oss i ett välbekant sammanhang.

Om det nu är så att den heteronormativa ordningen ökar med åldern som vi tidigare hänvisat till (Myers & Raymond, 2010, s 184), önskar vi studera erfarenheter och upplevelser hos kvinnliga elever i årskurs 3. Vi vill poängtera att eventuella förkunskaper eller engagemang kring olika maktordningar i samhället inte kommer påverka deras möjlighet att medverka i studien. Vi menar att det är viktigt att lyssna till samtliga perspektiv oavsett engagemang för sakfrågan. Vårt resonemang frångår därmed McCracken (1988) och Esaiasson m.fl. (2017, s 268) på ett par punkter. Dels väljer vi kända subjekt, något de anser att man bör undvika. Dels inkluderar vi intervjusubjekt oavsett förkunskaper. Vi är intresserade av intervjusubjektens upplevelser, och inte intervjusubjektens person. Vi väljer att intervjua för oss kända individer för att kunna komma nära personen, så att vi kan få en uppfattning och har möjlighet att analysera individens vardagliga världsbild (jmf Esaiasson m.fl., 2017). Vi vill poängtera att i vår studie är det viktigt att våra intervjusubjekt upplever att vi inte söker några rätt eller fel svar i våra samtal. Omfattningen av våra djupintervjuer baseras på vår bedömning av teoretisk mättnad, dvs att inte fler aspekter kring det aktuella fenomenet tillförs (Esaiasson m.fl., 2017).

7.3 Metoddiskussion

Nackdelen med vårt metodval är att vi inte har möjlighet till extern validitet, men däremot kan vi uppnå intern validitet. Vi avser uttrycka och beskriva våra intervjusubjekts upplevelser och erfarenheter av att identifiera sig som unga kvinnor. Meningen är att kunna bidra med berättelser och erfarenheter som kan relateras till andra berörda elever i skolmiljö (Esaiasson m.fl., 2017).

Vi kommer ta etisk hänsyn till våra intervjusubjekt genom att försäkra oss om att eleverna samtycker till deltagande (Esaiasson m.fl., 2017) och är medvetna om vår feministiska utgångspunkt för att vara transparenta med dess inverkan på analysarbetet. Eftersom Ambjörnssons (2010) uttalade feministiska utgångspunkt hade hämmande effekter på deltagarnas inställning till hennes studie kommer vi redogöra för studiens feministiska ansats i slutet av intervjun.

Metodens avsikt är att lyssna till det vardagliga med en öppenhet för fler tolkningar än tidigare forskning visat (Sixtensson, 2018, s 18). Genom att lyssna på både implicita och explicita uttalanden tar vi inte för givet en specifik situation eller händelseförlopp. För att återkomma till medvetenheten om vår perception och sammanhang som forskarsubjekt, vill vi nämna teorin om situerad kunskap (Haraway, 2008 s 235). I korthet handlar teorin om att individer som betraktare aldrig har en objektiv ingång i betraktelsen och sin upplevelse av verkligheten. Sociala och kulturella konstruktioner inverkar på individens perception och vi är angelägna om att framhålla medvetenhet kring perception och sammanhang under analysprocessen.

7.4 Analysmetod

Vi avser spela in intervjuerna, för att sedan transkribera dem. Vi kommer systematiskt koda och analysera innehållet i det inspelade materialet utifrån de olika teman vi urskiljer både i relation till vårt teoretiska ramverk, liksom i relation till den tidigare forskning vi har identifierat och presenterat.

8 Referenslista

- Ahmed, S. (2006). *Queer phenomenology: Orientations, objects, others*. Duke University Press.
- Ahmed, S. (2010). Vithetens fenomenologi. *Tidskrift för genusvetenskap*, (1–2), s 47–69.
- Ahmed, S. (2014). *Cultural politics of emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ambjörnsson, F. (2010). *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Beach, D., & Sernhede, O. (2011). From learning to labour to learning for marginality: school segregation and marginalization in Swedish suburbs. *British Journal of Sociology of Education*, 32(2), 257-274.
- Björk, S., & Hedenus, A. (2015). *Inledning*. I Hedenus, A., Björk, S., & Shmulyar Gréen, O. (Red.). *Feministiskt tänkande och sociologi* (s 21–38). Lund: Studentlitteratur AB
- Blum, R., Mmari, K., & Moreau, C. (2017). It Begins at 10: How Gender Expectations Shape Early Adolescence Around the World. *Journal of Adolescent Health*, 61(4), S3-S4.
- Bonilla-Silva, E. (2006). *Racism without racists: Color-blind racism and the persistence of racial inequality in the United States*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Butler, J. (2004). *Undoing gender*. Psychology Press.
- Butler, J. (2007). *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Cardelús, E. (2017, 22 september). Män är förlorare i dagens skola - ta det på allvar. *Göteborgs-Posten*. <https://www.gp.se/debatt/män-är-förlorare-i-dagens-skola-ta-det-på-allvar-1.4657257>
- Casper, M. J., & Moore, L. J. (2009). *Missing bodies: The politics of visibility* (Vol. 2). New York: New York University Press.
- Connell, R.W. (1999). *Maskuliniteter*. Uddevalla: Daidalos AB.

- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *u. Chi. Legal f.*, 139.
- Due, K. (2009). *Fysik, lärande samtal och genus: En studie av gymnasieelevers gruppdiskussioner i fysik*. Umeå universitet: Institutionen för fysik.
- Engdahl, O. & Lindgren, S.Å. (2017). *Varför begår människor brott? Samhälls- och beteendevetenskapliga svar på kriminologins grundfråga*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A., & Wängnerud, L. (2017). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad* (Femte upplagan ed.).
- Foucault, M. (1980). *Sexualitetens historia: 1. Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Giddens, A. & Sutton, P.W. (2014). *Sociologi*. 5.e upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Gruber, S. (2008). *När skolan gör skillnad: Skola, etnicitet och institutionell praktik*. Stockholm: Liber.
- Haraway, D., & Winberg, M. (2008). *Apor, cyborger och kvinnor: Att återuppfinna naturen*.
- Hiltunen, L. (2017). *Lagom perfekt: Erfarenheter av ohälsa bland unga tjejer och killar*. Lund: Arkiv förlag.
- Holden, C. (1993). Giving Girls a Chance: patterns of talk in co-operative group work. *Gender and Education*, 5(2), 179–189.
- Högdin, S. (2007). *Utbildning på (o) lika villkor: om kön och etnisk bakgrund i grundskolan* (Doctoral dissertation, Institutionen för socialt arbete-Socialhögskolan).
- Jones, S. M., & Dindia, K. (2004). A meta-analytic perspective on sex equity in the classroom. *Review of educational research*, 74(4), 443-471.
- Martinsson, L., & Reimers, E. (2014). *Skola i normer*. Gleerups Utbildning AB.
- McCracken, G. (1988). *The Long Interview*. Beverly Hills: Sage.

Mulinari, D., & Esseveld, J. (2015). Feministiskt teoretiskt arbete. I Hedenus, A., Björk, S., & Shmulyar Gréen, O. (Red.). *Feministiskt tänkande och sociologi* (s. 39–60). Lund: Studentlitteratur AB.

Myers, K., & Raymond, L. (2010). Elementary School Girls and Heteronormativity: The Girl Project. *Gender & Society*, 24(2), 167-188.

Palmgren, A. C. (2016). Teenaged Girls and Liminal Spaces in Turku. Research Briefings, 3, 2016. City of Turku/Turku Urban Research Program.

Pomerantz, S., & Raby, R. (2011). 'Oh, she's so smart': Girls' complex engagements with post/feminist narratives of academic success. *Gender and Education*, 23(5), 549–564.

Regeringskansliet. (2012) *Betygsgapet mellan flickor och pojkar. Konsekvenser för framtidens arbetsmarknad.*

<https://www.gov.se/49b6d0/contentassets/02b5ab6f16534babaa3acdcca7405ef7/betygsgapet-mellan-flickor-och-pojkar---konsekvenser-for-framtidens-arbetsmarknad>

Rothstein, B. (2013). De som inte har, inte älskar och inte är, i Strömbäck J., Stenström, E., & Nielsen, T. (Red)., *Framtidsutmaningar – det nya Sverige*. S 57–68. Stockholm: Volante.

Sandberg, K. (2019, 28 augusti). Så kan fler pojkar lyckas i skolan. *Skolvärlden*.

<https://skolvarlden.se/artiklar/sa-kan-fler-pojkar-lyckas-i-skolan>

Sixtensson, J. (2018). *Härifrån till framtiden: om gränslinjer, aktörskap och motstånd i tjejers vardagsliv*. Malmö university, Faculty of Health and Society.

SOU 2005:66. *Makt att forma samhället och sitt eget liv: jämställdhetspolitiken mot nya mål.*

<https://www.regeringen.se/49bb92/contentassets/b46b81ff8ea142fcb535f70d3919d696/makt-att-forma-samhallet-och-sitt-eget-liv-missiv-och-kapitel-1-5-del-1-av-4-sou-200566>

SOU 2010:99. *Flickor, pojkar, individer: om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan.*

<https://www.regeringen.se/49b719/contentassets/128cb1c062054e819f88f872a7bd7710/flickor-och-pojkar-individer---om-betydelsen-av-jamstallldhet-for-kunskap-och-utveckling-i-skolan-sou-201099>

Wahlgren, V. C. (2009). *Den långa vägen till en jämställd gymnasieskola: Genuspedagogers förståelse av gymnasieskolans jämställdhetsarbete* (Doctoral dissertation, Högskolan för lärande och kommunikation).

Wernersson, I. (2006). Könsskillnader i skolprestationer. *En text som kartlägger de olika ideologiska förändringarna som inträffat under de senaste åren. Bidrag i forskarbilagan till Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval.*

Wernersson, I., & Sverige. DEJA - Delegationen för jämställdhet i skolan. (2010). *Könsskillnader i skolprestationer - idéer om orsaker?* (Rapport från Delegationen för jämställdhet i skolan; 5). Stockholm: Fritze.

West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). *Doing gender*. *Gender & society*, 1(2), 125-151.

Young, I. M. (1980). Throwing like a girl: A phenomenology of feminine body comportment motility and spatiality. *Human studies*, 3(1), 137–156.

Young, I. M. (2008). Gender as Seriality: Thinking about Women as a Social Collective. *Socialni Studia*, 5(1), 121–142.